

Š i f r a k a n d i d a t a :

--

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

☰ Izpitna pola 2 ☰

Razčlemba izhodiščnega besedila

Ponedeljek, 25. avgust 2008 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi konceptni list in dva ocenjevalna obrazca.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler Vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalna obrazca). Svojo šifro vpišite tudi na konceptni list.

Izpitna pola vsebuje 27 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 120. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve, ki jih pišete z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom, vpisujte v **izpitno polo** v za to predvideni prostor. Pišite čitljivo, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z nič (0) točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek zadnje naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo Vam veliko uspeha.

Ta pola ima 16 strani, od tega 4 prazne.

Priloga k izpitni poli 2 (M082-103-1-2)

UDEB ALI SMRDOKAVRA

*Hup, hup, udeb! 'Maš zgnjušen rep,
vendar vse veš, pa nič ne poveš.*

- 1 Tako na Štajerskem otroci pojo o tej ptici. Po tem se da soditi, da je bil udeb Slovencem nekdaj prerokovalen ptič. Naši stari dedje so imeli tudi prazno vero, da se v udebovem gnezdu najde čudodelen kamen: če kdo ta kamen spečemu človeku dene pod glavo, mu ta razodene vse svoje skrivnosti. Drugod spet pripovedujejo, da udeb pozna neko travo, s katero se lahko vsaka ključavnica odpre brez ključa; imajo tudi vero, da udebovo srce in jetra človeka uspavajo ter mu privabijo prijetne sanje.
- 2 Iz vsega se vidi, da je bil udeb našim pradedom skrivnosten ptič, s katerim so se radi ukvarjali, zato ima tudi dosti imen po raznih krajih. Pravijo mu udeb, udob, odap, bud, butej, mutec, hubkač, smrdokavra, smrdjerica, smrdat, smrdela.

- 3 Udeb je tudi res lep in zanimiv ptič. Najbolj se ponaša z lepo, dva palca dolgo, črno in belo zarobljeno pernato krono, ki jo lahko po

svoji volji položi po glavi in jo spet razšopirjeno pridvigne. Glava, vrat, prsi in trebuh je sivkastorjast; rep in peruti so črni; rep ima en širok pas, perutnice pa šest belih. Kljun je dva palca dolg, tenek in ukrivljen. Velik je skoraj kakor dreskač ali carar, samo da je tanjši in malo nižji. Samica je bledejša; kronico ima, vendar manjšo.

- 4 Udeb prebiva v posameznih parih po naših gozdovih, po tratah in senožetih, posebno blizu trat in pašnikov, ker rad brska po kravjeku in sploh po živinskem blatu. Je zelo boječ in strahopeten, najmanjše prikazni se ustraši, da kar ostrmi. Glas roparske ptice ga tako zmeša, da ne ve, kaj bi. Z razprostrtnimi perutnicami in razgrnjenim repom se stisne na tla in vrže glavo nazaj.
- 5 V naše kraje se z juga vrača meseca malega travna in kmalu potem se ogleda za mesto, kamor misli postaviti zibelko za svoj zarod. Gnezdi v kakršnikoli luknji, najrajši v kaki vrbi. Gnezdo je zanikrno napravljeno iz trhlenine, govejega blata, mahu in trave. Samica sama sedi na 4–6 pepelastih jajcih in jih izvali v 16 dneh; on jo ves čas pridno oskrbuje s hrano. Gnezdo, mladiči in ta čas tudi samica smrdijo kakor kuga, ker jih nikdar ne čisti, od tod tudi ime smrdokavra in kar je še drugih enako lepih imen.
- 6 Smrdokavra je koristna ptica, ker se hrani s samim mrčesom, žužki, glistami in črvički, ki jih lovi po razkovanem blatu in po zemlji. Večje govnobrbce s kljunom najprej ubije, potem jih vrže kvišku in prestreže v kljun.
- 7 Oглаша se hup–hup in povzdigne kronico. Po tleh hitro teka in vedno kima z glavo ter se priklanja. Leteti pa ne more posebno dobro.
- 8 Konec meseca velikega srpanja nas zapusti.
- 9 Ujeta smrdokavra se hitro udomači ter se vede prav ljubeznivo. Na gospodarjev glas priteče k njemu kakor pes; hodi po vrtu, leti na polje in pride spet domov. Pozimi ne sme biti pri peči, ker se ji sicer kljun razkolje in razkreči, da ne more več jesti.

Prazna stran

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naslednje naloge.

- Določite glavno temo in prevladujoči namen izhodiščnega besedila. Obkrožite črki pred ustreznima odgovoroma.

Glavna tema	Prevladujoči namen
a) oglašanje ptice	a) povezovalni
b) smrdokavra	b) pozivni
c) ogroženost nekaterih živali	c) prikazovalni

(2 točki)

- Obkrožite črke pred petimi trditvami, ki so v skladu z vsebino izhodiščnega besedila.

- a) Smrdokavra prezimi v luknji ali vrbi.
- b) Smrdokavra je ptica selivka.
- c) Smrdokavra se ne oglaša, saj ji pravijo tudi mutec.
- č) Smrdokavra je koristna ptica.
- d) Smrdokavra vali 4–6 tednov.
- e) Smrdokavra prepozna gospodarjev glas.
- f) Smrdokavra je plašna ptica.
- g) Smrdokavra ima črno kronico.
- h) Smrdokavra se hitro udomači.
- i) Smrdokavro srečamo samo na Štajerskem.

(5 točk)

- Avtor izhodiščnega besedila na več mestih izraža svoje stališče do ptice. V katerih dveh povedih tretjega odstavka je mogoče prepoznati avtorjevo vznesenost nad ptico? Podčrtajte ustrezní možnosti.

v prvi / drugi / tretji / četrti / peti / šesti povedi

(2 točki)

- Dopolnite povedi z manjkajočimi podatki o okolišinah nastanka besedila.

Izhodiščno besedilo je napisal _____. Avtor
(ime in priimek)

priredbe _____. je besedilo posodobil
(ime in priimek)

leta _____. Pri tem ni odpravil vseh zaznamovanih jezikovnih sestavin, saj je želel ohraniti verodostojnost prvotnega besedila. Besedilo izraža mišljenje in govor v _____ stoletju.

(4 točke)

5. V izhodiščnem besedilu je veliko različnih slogovno zaznamovanih prvin. Za vsako izmed navedenih poiščite po en primer ter ga vpišite v ustrezeni oklepaj.

Zaznamovano učinkujejo izrazi za mesece (_____), izrazi za dolžinske mere (_____), poimenovanja opazovane ptice (_____), glagolske oblike (_____) in tudi besedni red (______).
(5 točk)

6. Podčrtajte štiri izraze, ki označujejo izhodiščno besedilo.

Besedilo je: slikovit opis / poročilo o dogodku / publicistično / poljudnoznanstveno / zasebno / javno / uradno / neuradno.

(2 točki)

7. V povedi pojasnite vlogo pesmi v izhodiščnem besedilu. Poved zapišite na spodnji črti.

(3 točke)

8. V izpisani povedi sta frazem in šaljiva besedna zveza.

Gnezdo, mladiči in ta čas tudi samica smrdijo kakor kuga, ker jih nikdar ne čisti, od tod tudi ime smrdokavra in kar je še drugih enako lepih imen.

- a) Izpišite frazem.

- b) Zakaj besedna zveza »in kar je še drugih enako lepih imen« učinkuje šaljivo? Dopolnite poved.

Besedna zveza »in kar je še drugih enako lepih imen« učinkuje šaljivo,

ker _____.

(3 točke)

9. V izhodiščnem besedilu so navedene sopomenke *udeb, udob, odap, bud, butej, mutec, hubkač, smrdokavra, smrdojerica, smrdat, smrdela*, v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) pa je za to ptico en sam izraz, in sicer *smrdokavra*.

Obkrožite črko pred trditvijo, s katero se strnjate.

- Navedene sopomenke kažejo preteklo raznolikost našega jezika. V SSKJ niso vključene, saj ta slovar ne vsebuje vseh slovenskih besed.
- SSKJ vključuje vse besede, ki so kadar koli obstajale. Tudi navedene sopomenke bi moral vključevati, čeprav so z današnjega stališča zastarele oz. narečne.

V povedi pojasnite, zakaj se z neizbrano trditvijo ne strnjate. Poved zapišite na ustrezeno mesto.

(4 točke)

10. V izhodiščnem besedilu sta besedi *govnobrbec* in *dreskač*. Preberite slovarska sestavka in odgovorite na zastavljena vprašanja.

govnobíbec -bca m (f) zool. *hrošč kovinsko zelene barve, ki zalega jajčeca v govno domačih živali,*
Geotrupes stercorarius

dreskáč -a m (á) zool. *večja ptica pevka s temnimi lisami po belkastem trebuhi; carar: na travnik se je spustila jata dreskačev*

- Ali sta besedi *govnobrbec* in *dreskač* strokovna izraza oz. termina? Obkrožite ustreznii odgovor in izpišite kvalifikator, ki odgovor utemeljuje.

DA / NE

Kvalifikator: _____

- Besedi *govnobrbec* in *dreskač* imata v slovarskega sestavku navedena sopomenska izraza. Izpišite ju na ustrezeno mesto.

Sopomenski izraz

govnobrbec _____

dreskač _____

- Ali je katera izmed iztočnic dvonaglasnica? Odgovor obkrožite.

DA / NE

- Obkrožite izpisano besedo, v kateri je neobstojni polglasnik.

govnobrbec   *dreskač*

- Dopolnite poved tako, da besedi, ki sta v oklepaju, postavite v ustrezeno obliko.

Veliko (*govnobrbec* in *dreskač*) _____ in _____
je našla smrdokavra.

(8 točk)

11. V levem stolpcu so izpisane tvorjenke, v desnem pa so navedene skladenjske podstave. Na črtico pred vsako tvorjenko zapišite črko, ki označuje ustrezno skladenjsko podstavo.

☐ mladič ☐ strahopetnež ☐ čudodelen	a) kdor je nedorasel b) kdor je mlad c) kdor ima strah v petah č) bojazljiv človek d) tak, ki dela čudo e) kdor je čudodelen

(3 točke)

12. Tvorjenke razvrstite v dve skupini glede na to, ali so nastale iz enodelnih ali večdelnih besedotvornih podstav. Črkovne oznake zapišite na ustrezno mesto v preglednici.

- a) črvički
- b) strahopeten
- c) sivkastorjast
- č) čudodelen
- d) samica
- e) prerokovalen

Tvorjenka iz enodelne besedotvorne podstave	
Tvorjenka iz večdelne besedotvorne podstave	

(3 točke)

13. V povedi *Udebovo srce in jetra človeka uspavajo ter mu privabijo prijetne sanje* poiščite dva množinska samostalnika in samostalnik, ki ima pri pregibanju nadomestno osnovo.

Množinska samostalnika: 1. _____
2. _____

Samostalnik, ki ima nadomestno osnovo: _____

(3 točke)

14. Iz navedenih pridavnikov tvorite samostalnike. Rešitve vpišite v preglednico.

	Samostalnik, ki poimenuje osebo m. sp.	Samostalnik, ki poimenuje osebo ž. sp.	Samostalnik, ki poimenuje lastnost
<i>strahopeten</i>			
<i>čudodelen</i>			
<i>zanikrn</i>			

(3 točke)

15. V izpisanih povedih poiščite štiri pridevnike.

Velik je skoraj kakor dreskač ali carar, samo da je malo nižji. Samica je bledejša; kronico ima, vendar manjšo.

- a) Pridevnike zapišite v osnovni obliki (osnovniku) v spodnjo preglednico.

--	--	--	--

- b) Pridevnik, ki je v izpisanih povedih stopnjevan slogovno zaznamovano, stopnjujte nezaznamovano. Odgovore vpišite na ustrezeno mesto v preglednici.

Osnovnik	Primernik	Presežnik

(5 točk)

16. V povedi *Gnezdo je zanikrno napravljeno iz trhlenine, govejega blata, mahu in trave* podčrtane slogovno zaznamovane izraze zamenjajte s slogovno nezaznamovanimi. Pri tem si pomagajte s priloženima slovarskima izpisoma. Preoblikovano poved zapišite na spodnji črti.

zanikrn -a -o prid. (I) 1. slabš. *neskrben, malomaren*

trhlenina -e ž (I) nar. *trhlina, trohnoba*

(3 točke)

17. Podčrtane jezikovne prvne so zaznamovane. Nadomestite jih z nezaznamovanimi. Odgovore vpišite na ustrezeno mesto.

Nezaznamovane ustreznice	
<i>Tako na Štajerskem otroci pojo o tej ptici.</i>	
<i>Če kdo ta kamen spečemu človeku dene pod glavo /.../</i>	
<i>Glas roparske ptice ga tako zmeša, da ne ve, kaj bi.</i>	
<i>Kmalu potem se ogleda za mesto, kamor /.../</i>	
<i>Imajo vero, da udebovo srce in jetra človeka uspavajo.</i>	

(5 točk)

18. V povedi *Udeb pozna travo, s katero se lahko vsaka ključavnica odpre brez ključa* trpni način spremenite v tvornega. Spremenjeno poved zapišite na spodnje črte.

(3 točke)

19. Navedeno dvostavčno poved preoblikujte v dve enostavčni. Pri tem spremenite način navezovanja tako, da boste uporabili samostalniški zaimek. Rešitev zapišite na spodnji črti.

Udeb pozna travo, s katero se lahko vsaka ključavnica odpre brez ključa.

(4 točke)

20. V navedeni povedi spremenite razmerja med stavki, kakor zahteva navodilo. Odgovora zapišite na ustrezeno mesto.

Hitro teka po tleh in kima z glavo.

- a) Poved preoblikujte tako, da bo v njej prislovnodoločilni odvisnik.

- b) Poved strnite tako, da bo v njej polstavek (z neosebno glagolsko obliko v jedru).

(6 točk)

21. Stavka pretvorite v samostalniški besedni zvezi, tako da bosta po obliku primerna za naslova. Odgovora zapišite na ustrezeno mesto.

Ujeta smrdokavra se hitro udomači. _____

Ujeta smrdokavra se vede ljubeznivo. _____

(4 točke)

22. Osebek in povedek v navedeni povedi nista slovnično pravilno povezana. Popravite jo tako, da napačni obliki prečrtate in nad njima zapišete pravilni obliki. Na spodnji črti pojasnite popravek.

Glava, vrat, prsi in trebuh je sivkastorjast.

Pojasnilo:

(4 točke)

23. V navedeni povedi podčrtajte stavčne člene. Nato tvorite novo smiselno poved, v kateri bo imel posnemovalni medmet vlogo osebka. Poved zapišite na spodnjo črto.

Oglaša se hup–hup.

(4 točke)

24. S simboli prikažite stavčna razmerja v povedi (S-strukturo) in utemeljite rabe vejic. Odgovore zapišite na ustrezno mesto.

S-struktura
<i>Najbolj se ponaša z lepo, dva palca dolgo, črno in belo zarobljeno pernato krono, ki jo lahko po svoji volji položi po glavi in jo spet razšopirjeno pridvigne.</i>

Utemeljitev rabe vejic:

1. in 2. vejica: _____

3. vejica: _____

(6 točk)

25. Pojasnite vlogo dvopičja v tretji povedi prvega odstavka. Podčrtajte ustrezni odgovor.

Dvopičje v tretji povedi prvega odstavka *razmejuje posamezne stavke / označuje spremni stavek / nakazuje pojasnilo / napoveduje naštevanje.*

(2 točki)

26. Če je beseda *štajerski* zapisana z napačno začetnico, začetnico prečrtajte.

Tako na Š t a j e r s k e m otroci poj o tej ptici.

Udeb je verjetno Š t a j e r s k i izraz za to ptico.

Navdušeni smo opazovali Š t a j e r s k o pokrajino.

Videli smo, da je Š t a j e r s k a sončna dežela.

(2 točki)

27. Fran Erjavec je pomemben pisatelj in avtor številnih spisov o živalih. Sestavite **objektivni življenjepis**, v katerega bodo vključeni navedeni podatki o njegovem življenju in delu. Upoštevajte tudi podatek o Erjavčevem delu, ki je zapisan pod izhodiščnim besedilom. Življenjepis zaključite z opredelitvijo Erjavčevega družbenega pomena. Sestavek naj obsega 140–160 besed. Svetujemo vam, da besede na koncu prestejete in število zapišete v okence na strani 13.

O življenju in delu Frana Erjavca (Ljubljana 1834, Gorica 1887)

- mladost: ljubitelj narave;
  - matura 1855;
  - študij naravoslovja na Dunaju, diploma 1860;
  - priredba srednješolskih učbenikov;
  - učitelj na realkah v Zagrebu in v Gorici;
  - zapisovalec ljudskih pregorov ter izrazov za živalska in rastlinska imena (Iz potne torbe, 1875);
  - sooblikovalec naravoslovne terminologije v Pleteršnikovem Nemško-slovenskem slovarju (1894–95);
  - pripovedi: Na stričevem domu (1960), Ni vse zlato, kar se sveti (1887);
  - potopisi, npr. Pot iz Ljubljane v Šiško;
  - polliterarni spisi o živalih, npr. Žaba in Mravlja v Vajah.

(22 točk)

Število besed:

Prazna stran

Prazna stran

Prazna stran